

APELACJA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Komentarz ■ Orzecznictwo

Małgorzata Manowska

WYDANIE

6

Wolters Kluwer

APELACJA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Komentarz ■ Orzecznictwo

Małgorzata Manowska

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

Stan prawny na 1 lutego 2025 r.

Wydawczyni
Klaudia Szawłowska

Redaktorka prowadząca
Kinga Zajac

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-431-3
6. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Ta książka jest dla mojej wnuczki Ewy

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Słowo wstępne	19
Rozdział I	
Zaskarżalność apelacją	21
Art. 367. [Dopuszczalność apelacji]	21
Przepisy powiązane:	21
1. Zaskarżalność apelacją	22
1.1. Zasada	22
1.2. Wyjątek	22
1.3. Rozróżnienie zaoczności	23
Orzecznictwo	23
2. Apelacja a rozstrzygnięcie o kosztach procesu za pierwszą instancję	23
Kwestie praktyczne	24
3. Apelacja a przedmiot zaskarżenia	25
Orzecznictwo	26
4. Apelacja a legitymacja i interes prawny w zaskarżeniu	28
Orzecznictwo	29
5. Umocowanie do wniesienia apelacji	31
5.1. Zakres pełnomocnictwa	31
Kwestie praktyczne	33
5.2. Apelacja a udział w postępowaniu aplikantów	33
Orzecznictwo	34

6. Skład sądu drugiej instancji	38
6.1. Zasada	38
6.2. Wyjątki	38
Orzecznictwo	39
Rozdział II	
Wymagania apelacji jako pisma procesowego	40
Art. 368. [Wymagania formalne apelacji]	40
Przepisy powiązane:	41
A. Apelacja jako pismo procesowe	41
1. Oznaczenie sądu	41
Orzecznictwo	42
2. Oznaczenie stron	42
3. Oznaczenie pisma procesowego	43
3.1. Zasada	43
3.2. Wyjątek	43
Orzecznictwo	44
4. Oznaczenie wartości przedmiotu zaskarżenia	45
4.1. Obowiązek oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia	45
4.1.1. Zasada	45
4.1.2. Wyjątek 1	45
Kwestie praktyczne	46
4.1.3. Wyjątek 2	46
Kwestie praktyczne	47
4.2. Sprawdzenie wartości przedmiotu zaskarżenia	48
Orzecznictwo	48
5. Zasady określania wartości przedmiotu zaskarżenia w zakresie odsetek	55
Kwestie praktyczne	55
6. Zasady określania wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o prawo do świadczeń powtarzających się	57
Kwestie praktyczne	57
7. Zasady określania wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach dotyczących umowy najmu lub dzierżawy oraz w sprawach o wydanie rzeczy	58
Kwestie praktyczne	59
8. Kumulacja roszczeń w postępowaniu apelacyjnym	60
8.1. Uwagi ogólne	60
Kwestie praktyczne	61
8.2. Określenie wartości przedmiotu zaskarżenia wyroków łącznych, częściowych i wstępnych oraz wyroków rozstrzygających o powództwie głównym i wzajemnym	61
8.3. Określanie wartości przedmiotu zaskarżenia przy sformułowaniu żądania pozwu w sposób alternatywny, przemienne, ewentualny	62
Orzecznictwo	63

9.	Podpis i załączniki	75
9.1.	Obowiązek podpisania apelacji	75
	Kwestie praktyczne	75
	Orzecznictwo	76
9.2.	Obowiązek dołączenia załączników	78
	Kwestie praktyczne	79
	Orzecznictwo	79
10.	Opłata od apelacji	83
10.1.	Uwagi ogólne	83
10.2.	Zasada	84
10.3.	Wyjątki	84
	Orzecznictwo	85
B.	Apelacja jako środek odwoławczy	87
1.	Oznaczenie wyroku	87
2.	Zakres zaskarżenia	88
	Przepisy powiązane:	88
3.	Zarzuty i podstawy apelacji	88
	Przepisy powiązane:	88
3.1.	Zasada	88
3.2.	Wyjątek	90
	Orzecznictwo	91
4.	Zarzuty naruszenia prawa procesowego	91
	Przepisy powiązane:	91
4.1.	Uwagi wprowadzające	92
4.2.	Uchybienia prowadzące do nieważności postępowania	92
4.3.	Inne uchybienia procesowe a wpływ na rozstrzygnięcie	93
4.4.	Uchybienie procesowe – błędna ocena dowodów i błędów w postępowaniu dowodowym	93
	Kwestie praktyczne	94
4.5.	Zasada	95
	Kwestie praktyczne	95
4.6.	Wyjątek	96
	Kwestie praktyczne	98
4.7.	Naruszenia procesowe mające wpływ na ustalenie stanu faktycznego, niezwiązane wprost z postępowaniem dowodowym	98
	Kwestie praktyczne	100
4.8.	Zarzuty apelacji a zastrzeżenie do protokołu	100
	Orzecznictwo	101
5.	Zarzuty naruszenia prawa materialnego	116
	Przepisy powiązane:	116
5.1.	Pojęcie prawa materialnego	116
	Kwestie praktyczne	116
5.2.	Postacie naruszenia prawa materialnego	117
5.3.	Błędna interpretacja przepisu	117
	Kwestie praktyczne	117
5.4.	Niewłaściwe zastosowanie prawa materialnego	118

Kwestie praktyczne	118
5.5. Błędne ustalenie stanu faktycznego przez sąd a błąd w stosowaniu prawa materialnego	120
Kwestie praktyczne	121
Orzecznictwo	123
6. Wnioski apelacji	137
Przepisy powiązane:	137
6.1. Obowiązek formułowania wniosków apelacji	137
Kwestie praktyczne	138
6.2. Wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku	139
6.2.1. Wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku z powodu nieważności postępowania prowadzącej do odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania	139
6.2.2. Wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku z powodu nieważności postępowania prowadzącej do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania	140
6.2.3. Wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania z innych przyczyn	141
6.3. Wniosek o zmianę zaskarżonego wyroku	141
7. Powołanie nowych faktów i dowodów w apelacji	142
8. Wniosek o zasądzenie kosztów procesu	142
8.1. Sposób formułowania wniosku apelacji o zasądzenie kosztów procesu za pierwszą instancję	142
8.2. Wniosek o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego	143
Orzecznictwo	144

Rozdział III

Wniesienie apelacji	149
----------------------------------	-----

Art. 369. [Właściwość sądu]	149
Przepisy powiązane:	150
1. Sąd właściwy do wniesienia apelacji	150
Kwestie praktyczne	150
Orzecznictwo	152
2. Termin do wniesienia apelacji	153
2.1. Zasada	153
2.2. Wyjątek	153
Kwestie praktyczne	154
Orzecznictwo	154
3. Termin do wniesienia apelacji a reprezentacja przez pełnomocnika	155
Kwestie praktyczne	156
Orzecznictwo	156
4. Termin do wniesienia apelacji a współuczestnictwo procesowe	158
Kwestie praktyczne	159
Orzecznictwo	160

5. Przerwa biegu terminu do wniesienia apelacji	161
5.1. Zasada	161
5.2. Wyjątki	162
Kwestie praktyczne	163
Orzecznictwo	164
6. Bieg terminu do wniesienia apelacji a powtórne doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem	171
Orzecznictwo	171
Rozdział IV	
Przekazanie sprawy sądowi drugiej instancji	172
Art. 371. [Przedstawienie akt sądowi drugiej instancji]	172
Przepisy powiązane:	172
Art. 373¹. [Odpowiedź na apelację]	173
Przepisy powiązane:	173
Uwagi ogólne	173
Kwestie praktyczne	173
Orzecznictwo	175
Rozdział V	
Przyczyny odrzucenia apelacji	178
Art. 373. [Przesłanki odrzucenia apelacji]	178
Przepisy powiązane:	178
1. Odrzucenie apelacji z powodu uchybienia terminowi do jej wniesienia	178
Kwestie praktyczne	180
Orzecznictwo	181
2. Odrzucenie apelacji z powodu braków formalnych i fiskalnych	183
Kwestie praktyczne	184
Orzecznictwo	186
3. Odrzucenie apelacji z innych przyczyn	194
Rozdział VI	
Postępowanie przed sądem drugiej instancji	195
Art. 374. [Posiedzenie niejawne]	195
Art. 375. [Wyznaczenie rozprawy]	195
Przepisy powiązane:	195
1. Zasada	196
2. Wyjątki	196
Kwestie praktyczne	197
Orzecznictwo	198
Art. 376. [Rozpoznanie sprawy w postępowaniu apelacyjnym w nieobecności stron]	200
Przepisy powiązane:	200

1. Zasada	200
2. Wyjątek	201
Orzecznictwo	201
Art. 377. [Sprawozdanie]	202
Przepisy powiązane:	202
Odrębności rozprawy apelacyjnej	202
Art. 378. [Granice zaskarżenia]	203
Przepisy powiązane:	203
1. Granice apelacji	204
Kwestie praktyczne	204
Orzecznictwo	205
2. Granice podmiotowe apelacji	209
2.1. Uwaga wstępna	209
2.2. Rodzaje współuczestnictwa procesowego	209
2.2.1. Podział ogólny wielopodmiotowości	209
2.2.2. Współuczestnictwo materialne	210
2.2.3. Zobowiązanie solidarne	211
2.2.4. Współuczestnictwo formalne	211
Kwestie praktyczne	212
2.2.5. Współuczestnictwo konieczne	212
2.2.5.1. Zasada	212
2.2.5.2. Wyjątek 1	213
Kwestie praktyczne	213
2.2.5.3. Wyjątek 2	213
Kwestie praktyczne	214
2.2.5.4. Wyjątek 3	215
2.2.5.5. Wyjątek 4	215
2.2.5.6. Wyjątek 5	215
2.2.6. Współuczestnictwo jednolite	216
Kwestie praktyczne	216
2.2.7. Przykładowe sytuacje wspólnoty praw i obowiązków na tle współuczestnictwa jednolitego i koniecznego	217
Orzecznictwo	218
2.3. Granice podmiotowe apelacji w przypadku współuczestnictwa	225
3. Stosowanie art. 378 § 2 w postępowaniu apelacyjnym	226
Orzecznictwo	228
Art. 379. [Nieważność]	232
Przepisy powiązane:	233
1. Przyczyny nieważności postępowania jako zarzut apelacji	233
1.1. Uwagi wstępne	233
1.2. Zasada	233
1.3. Wyjątek	233
Kwestie praktyczne	234
Orzecznictwo	234

2. Niedopuszczalność drogi sądowej jako przyczyna nieważności postępowania	238
3. Brak zdolności sądowej i procesowej oraz brak w składzie organów jako przyczyna nieważności postępowania	239
3.1. Decyzja sądu drugiej instancji w przypadku braku zdolności sądowej osoby fizycznej	239
3.2. Decyzja sądu drugiej instancji w przypadku braku zdolności sądowej jednostki organizacyjnej	240
3.3. Decyzja sądu drugiej instancji w przypadku braku zdolności procesowej	241
3.4. Decyzja sądu drugiej instancji w przypadku braku w składzie organów jednostki organizacyjnej	242
Kwestie praktyczne	243
3.5. Decyzja sądu drugiej instancji w przypadku utraty zdolności sądowej lub procesowej, braku organu powołanego do reprezentowania strony lub przedstawiciela ustawowego w toku postępowania	244
Kwestie praktyczne	245
Orzecznictwo	246
4. Nienależyte pełnomocnictwo jako przyczyna nieważności postępowania	247
Kwestie praktyczne	249
Orzecznictwo	250
5. Powaga rzeczy osądzonej i zawisłość sporu jako przesłanka nieważności postępowania	255
Orzecznictwo	256
6. Wadliwy skład sądu jako przyczyna nieważności postępowania	260
Orzecznictwo	261
7. Wyłączenie sędziego z mocy ustawy jako przesłanka nieważności postępowania	262
8. Pozbawienie możliwości obrony jako przyczyna nieważności postępowania	262
Orzecznictwo	263
Art. 380. [Kontrola niezaskarżalnych postanowień]	272
Kwestie praktyczne	273
Orzecznictwo	274
Art. 381. [Ograniczenie prezentowania nowych faktów i dowodów]	278
Art. 382. [Podstawa orzeczenia sądu drugiej instancji]	278
Przepisy powiązane:	278
1. Zasada	278
2. Wyjątki	279
Kwestie praktyczne	280
Orzecznictwo	281

Art. 383. [Rozszerzenie żądania]	290
Przepisy powiązane:	290
1. Pojęcie zmian przedmiotowych	291
Orzecznictwo	291
2. Zmiany ilościowe w postępowaniu apelacyjnym	293
2.1. Zasada	293
2.2. Wyjątek	294
Orzecznictwo	294
3. Zmiany jakościowe w postępowaniu apelacyjnym	294
3.1. Zasada	294
3.2. Wyjątek	295
Orzecznictwo	295
4. Tryb dokonania zmian przedmiotowych w postępowaniu apelacyjnym	297
5. Skutki niedozwolonej zmiany powództwa w postępowaniu apelacyjnym	298
Orzecznictwo	298
Art. 384. [Zakaz <i>reformationis in peius</i>]	300
1. Zasada	301
2. Wyjątki	301
Orzecznictwo	302
Art. 385. [Przyczyny oddalenia apelacji]	306
Art. 386. [Inne rozstrzygnięcia]	306
Przepisy powiązane:	307
1. Rodzaje orzeczeń sądu drugiej instancji	307
2. Wyroki reformatoryjne	308
3. Postanowienia sądu drugiej instancji w kwestiach formalnych	308
4. Wyrok (postanowienie co do istoty sprawy) uchylający wyrok (postanowienie co do istoty sprawy) sądu pierwszej instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania	310
5. Rozstrzygnięcie o kosztach procesu za pierwszą instancję	312
Orzecznictwo	313
6. Postępowanie po przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania	330
Orzecznictwo	331
Art. 387. [Uzasadnienie]	333
Przepisy powiązane:	334
1. Uzasadnianie orzeczeń w postępowaniu apelacyjnym	335
1.1. Zasada	335
1.2. Wyjątki	335
Kwestie praktyczne	336
Orzecznictwo	338
2. Konstrukcja uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji	340
Orzecznictwo	341

Art. 387¹. [Obowiązek zawiadamiania o zmianie miejsca zamieszkania]	346
Przepisy powiązane:	347
Orzecznictwo	347
Art. 388. [Wstrzymanie wykonania zaskarżonego orzeczenia]	347
Przepisy powiązane:	348
1. Wykonalność wyroku sądu drugiej instancji	348
1.1. Zasada	348
1.2. Wyjątki	348
2. Wstrzymanie wykonania wyroku sądu drugiej instancji	349
3. Wstrzymanie skuteczności wyroku sądu drugiej instancji	350
Orzecznictwo	351
Art. 389. [Zwrot akt sądowi pierwszej instancji]	351
Art. 390. [Przedstawienie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu]	351
1. Przesłanki przedstawienia zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu przez sąd drugiej instancji	352
Orzecznictwo	353
2. Moc wiążąca uchwały Sądu Najwyższego rozstrzygającej zagadnienie prawne	360
Orzecznictwo	360
Art. 391. [Odpowiednie stosowanie]	362
Przepisy powiązane:	362
1. Ogólne zasady stosowania przepisów regulujących postępowanie przed sądem pierwszej instancji do postępowania apelacyjnego	362
Orzecznictwo	363
2. Zmiany podmiotowe w postępowaniu apelacyjnym	364
Orzecznictwo	365
3. Cofnięcie apelacji	368
Orzecznictwo	370
Art. 391¹. [Apelacja od wyroku stwierdzającego oczywistą bezzasadność powództwa]	373
1. Oczywista bezzasadność powództwa	374
2. Rozpoznanie apelacji od wyroku stwierdzającego oczywistą bezzasadność powództwa	375
Rozdział VII	
Apelacja uproszczona	379
Art. 505⁸. [Apelacja w postępowaniu uproszczonym]	379
Przepisy powiązane:	380
1. Termin do wniesienia apelacji w postępowaniu uproszczonym	380
2. Zrzeczenie się prawa do wniesienia apelacji	380
Kwestie praktyczne	381

Art. 505⁹. [Zarzuty apelacji]	381
1. Podstawy apelacji uproszczonej	382
2. Dopuszczalność podnoszenia dalszych zarzutów apelacji	382
3. Ograniczony charakter apelacji uproszczonej	383
Orzecznictwo	383
Art. 367¹. [Skład orzekający]	385
1. Skład sądu w postępowaniu apelacyjnym uproszczonym	385
2. Posiedzenie przewidziane do rozpoznania apelacji w postępowaniu uproszczonym	385
Kwestie praktyczne	386
Orzecznictwo	387
Art. 505¹². [Rozstrzygnięcia]	391
1. Wyrok sądu drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym	391
1.1. Zasada	391
1.2. Wyjątek	392
Orzecznictwo	393
2. Wskazania sądu drugiej instancji co do dalszego postępowania	394
Orzecznictwo	395
Art. 505¹³. [Uproszczenia dotyczące uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji]	395

* * *

SUPLEMENT

Przykłady	V
Schematy	LXXV
Schemat 1. Apelacja (art. 368)	LXXVII
Schemat 2. Wielopodmiotowość w procesie cywilnym	LXXVIII
Schemat 3. Rodzaje współuczestnictwa procesowego a dokonywanie czynności procesowych w postępowaniu apelacyjnym	LXXX
Schemat 4. Apelacja jako pismo procesowe	LXXXI
Schemat 5. Działalność jurysdykcyjna sądu a zarzuty i wnioski apelacji	LXXXII
Schemat 6. Orzeczenia sądu apelacyjnego	LXXXIII

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.** – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
- k.r.o.** – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
- k.s.h.** – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
- pr. adw.** – ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564)
- u.k.s.c.** – ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 959 ze zm.)
- u.r.p.** – ustawa z 6.06.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499)

Czasopisma i publikatory

- Biul. SN** – Biuletyn Sądu Najwyższego
- M. Praw.** – Monitor Prawniczy
- OSA** – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSAB** – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej

OSAW	– Orzecznictwo Sądów Apellacji Wrocławskiej
OSNAPIUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1994–2003)
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1963–1994)
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNP-wkł.	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych – wkładka
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP	– Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka

Inne

SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy

Uwaga: artykuły powołane bez oznaczenia są artykułami ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.). Zapis kursywą w cytowanych orzeczeniach oznacza instytucję nieobowiązującą.

SŁOWO WSTĘPNE

Oddaję w ręce Czytelników szóste wydanie książki przeznaczonej przede wszystkim dla osób przystępujących do egzaminu zawodowego radcowskiego i adwokackiego. Może być ona również pomocna dla adwokatów i radców prawnych, a także dla tych wszystkich osób, które w swojej pracy zawodowej sporządzają apelacje i biorą udział w postępowaniu apelacyjnym.

Książka jest komentarzem praktycznym do przepisów regulujących apelację i postępowanie apelacyjne. Szczególny nacisk położono w niej na problematykę konstrukcji apelacji, jej wymagania formalne jako pisma procesowego oraz jako środka odwoławczego.

Niniejsze opracowanie zawiera przykłady i kazusy wyjaśniające funkcjonowanie wielu instytucji z zakresu postępowania odwoławczego, przykłady konstruowania zarzutów i wniosków apelacji oraz wzory poszczególnych elementów apelacji. Opracowano także schematy ułatwiające Czytelnikowi poruszanie się po postępowaniu apelacyjnym, uwzględniające m.in. występowanie w tym postępowaniu współuczestnictwa procesowego czy zależność pomiędzy rodzajem zarzutów i wniosków apelacji.

Szóste wydanie książki uzupełniono o orzecznictwo Sądu Najwyższego z ostatnich lat oraz nowe koncepcje rozwiązania niektórych problemów, jakie pojawiają się w praktyce.

Problematykę apelacji przedstawiono w sposób umożliwiający stopniowo opanowanie umiejętności potrzebnych do jej sporządzenia w sposób profesjonalny. Ponieważ komentarz przeznaczony jest przede wszystkim dla aplikantów, przedstawiona w nim konstrukcja apelacji jest modelem, który uwzględnia wszystkie elementy prawidłowo sporządzonego środka odwoławczego, niezależnie od tego, czy ich brak w praktyce uniemożliwiłby nadanie mu biegu bądź powodowałby nieskuteczność apelacji. Dotyczy to np. zarzutów naruszenia prawa materialnego, które sąd drugiej instancji ma przecież obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu, czy też kolejność elementów apelacji, która w praktyce nie ma decydującego znaczenia.

Komentarz zawiera również próbę rozwiązania wielu problemów praktycznych spotykanych na co dzień w postępowaniu apelacyjnym. Podstawę proponowanych rozwiązań stanowi przede wszystkim orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych dotyczące apelacji i postępowania apelacyjnego, co przyczyni się, mam nadzieję, do ujednolicenia praktyki w spornych kwestiach.

Małgorzata Manowska

ROZDZIAŁ I

ZASKARŻALNOŚĆ APELACJĄ

ART. 367. [DOPUSZCZALNOŚĆ APELACJI]

§ 1. Od wyroku sądu pierwszej instancji przysługuje apelacja do sądu drugiej instancji.

§ 2. Apelację od wyroku sądu rejonowego rozpoznaje sąd okręgowy, a od wyroku sądu okręgowego jako pierwszej instancji – sąd apelacyjny.

§ 3. (uchylony).

§ 3¹. Sąd może zlecić przeprowadzenie dowodu sędziemu wyznaczonemu, także gdy przyczyni się to do przyspieszenia postępowania.

§ 4. (uchylony)

PRZEPISY POWIĄZANE:

art. 326, 339, 351, 367¹, 373, 394, 398²² § 1, art. 518¹, 626⁸ k.p.c.

1. ZASKARŻALNOŚĆ APELACJĄ

1.1. ZASADA

Apelacja jest środkiem odwoławczym służącym do **zaskarżania orzeczeń sądu o charakterze merytorycznym**, tj. rozstrzygających o istocie sprawy. Należą do nich: wyroki końcowe (art. 316 § 1), wyroki częściowe (art. 317 § 1), wyroki wstępne (art. 318 § 1), wyroki łączne – wydane po połączeniu spraw do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia (art. 219), wyroki uzupełniające (art. 351 § 1 i 3), wyroki zaoczne, jeżeli stroną wnoszącą środek zaskarżenia jest powód (art. 339 § 1, art. 342, art. 343 § 2), postanowienia rozstrzygające co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym (art. 518), wpis w księdze wieczystej oraz wykreślenie (art. 626⁸ § 6 i 7). Z tej kategorii wyłączone są postanowienia (wpis, wykreślenie), gdy rozstrzygnięcie co do istoty sprawy wydane zostało przez referendarza sądowego. Wówczas na orzeczenie referendarza sądowego przysługuje skarga (art. 518¹ § 1¹).

1.2. WYJĄTEK

Do merytorycznych orzeczeń, które **nie podlegają zaskarżeniu** apelacją, należą **nakazy zapłaty**, gdyż w tym wypadku właściwymi środkami zaskarżenia są zarzuty wobec nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym (art. 493 § 1), oraz **sprzeciw od nakazu zapłaty** wydanego w postępowaniu upominawczym bądź europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505 § 1, art. 505¹⁹ k.p.c., art. 16 rozporządzenia (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, Dz.Urz. UE L 399, s. 1, ze zm.), przysługujące wyłącznie pozwanemu. Do merytorycznego rozstrzygnięcia, od którego nie jest dopuszczalne wniesienie apelacji, należy zaliczyć także **wyrok zaoczny**, jeśli stroną skarżącą jest pozwany. Wówczas przysługuje mu sprzeciw (art. 344 § 1). Obu stronom przysługuje również zażalenie na rozstrzygnięcie o kosztach procesu zawarte w nakazie bądź wyroku zaocznym, ale tylko wówczas, gdy ta sama strona nie zaskarża jednocześnie rozstrzygnięcia co do istoty sprawy w jakiegokolwiek części.

1.3. ROZRÓŻNIENIE ZAOCZNOŚCI

O uznaniu wyroku za zaoczny **decydują warunki jego wydania**, nie zaś oznaczenie nadane mu przez sąd. W przypadku przedstawienia sądowi drugiej instancji do rozpoznania apelacji od wyroku zaocznego, który sąd pierwszej instancji uznał za wyrok kontradiktoryjny, sprawa powinna zostać przekazana temu sądowi w celu – w zależności od sytuacji – doręczenia pozwanemu wyroku zaocznego (jeśli apelację wniósł powód) albo rozpoznania apelacji jako sprzeciwu (jeśli apelację wniósł pozwany). Pismo błędnie nazwane apelacją, wniesione przez pozwanego od wyroku zaocznego, który mylnie uznany został przez sąd za kontradiktoryjny, powinno być potraktowane jako sprzeciw.

ORZECZNICTWO

Wyrok wydany w sprawie, w której strona pozwana nie złożyła żadnego oświadczenia w przedmiocie żądań pozwu jest wyrokiem zaocznym, choćby sąd omyłkowo nadał mu charakter tzw. wyroku kontradiktoryjnego. Wyrok taki powinien być doręczony zgodnie z art. 343 k.p.c. i przysługuje od niego sprzeciw. Bez doręczenia wyrok taki się nie uprawomocnia.

**Postanowienie SN z 7.11.1995 r., I PRN 45/95,
OSNP 1996/12, poz. 172, LEX nr 23748**

Okoliczność, iż sąd wojewódzki nie zamieścił w wyroku wzmianki oznaczającej go jako wyrok zaoczny, nie wpływa na charakter wniesionego środka zaskarżenia. Wniesiony bowiem środek zaskarżenia, mimo błędnego nazwania *rewizja*, [obecnie apelacja – przyp. M.M.] w istocie jest sprzeciwem.

**Postanowienie SA w Katowicach z 23.04.1992 r., I ACr 132/92,
OSA 1993/2, poz. 15, LEX nr 5533**

2. APELACJA A ROZSTRZYGNIĘCIE O KOSZTACH PROCESU ZA PIERWSZĄ INSTANCJĘ

W przypadku gdy strona chociażby co do niewielkiej części rozstrzygnięcia wnosi apelację, **nie przysługuje jej prawo** wniesienia zażalenia na orzeczenie sądu pierwszej instancji w przedmiocie kosztów procesu pomiędzy tymi samymi stronami (art. 394 § 1 pkt 6 *a contrario*). Nie może

ono zostać wniesione nawet wówczas, gdy przedmiotowy zakres zaskarżenia zażaleniem jest inny niż zakres zaskarżenia apelacją albo gdy skarżący zgłasza zarzuty co do orzeczenia o kosztach procesu niezależnie od zarzutów apelacji. Wynika to z faktu, że orzeczenie o kosztach procesu jest związane z rozstrzygnięciem merytorycznym i od niego uzależnione. **W przypadku zatem chociażby częściowego zaskarżenia wyroku co do istoty sprawy orzeczenie o kosztach procesu nie uprawomocnia się; pozostaje w zawieszeniu aż do czasu wydania wyroku przez sąd drugiej instancji.**

W przypadku gdy apelację od wyroku wnosi jedna ze stron procesu, druga może wnieść zażalenie na rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji o kosztach procesu. Zażalenie takie powinno zostać rozpoznane łącznie z apelacją, gdyż w razie zmiany bądź uchylenia zaskarżonego wyroku postępowanie zażaleniowe podlega umorzeniu jako bezprzedmiotowe (odpowiednie zastosowanie art. 355 w zw. z art. 391 § 1). Zmieniając zaskarżony wyrok, sąd apelacyjny powinien bowiem z urzędu dokonać korekty rozstrzygnięcia o kosztach procesu za pierwszą instancję poprzez dostosowanie ich do wyniku sprawy, o ile wnioszek o zasądzenie tych kosztów został złożony jeszcze przed sądem pierwszej instancji. W przypadku uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania uchyleniu podlega natomiast także rozstrzygnięcie o kosztach procesu. Jeśli apelację oddalono, zażalenie podlega rozpoznaniu.

KWESTIE PRAKTYCZNE

Jak to już wyżej wskazano, w przypadku chociażby częściowego zaskarżenia wyroku co do meritum rozstrzygnięcie o kosztach wymaga **ponownej analizy** i ewentualnej **zmiany z urzędu**. Oznacza to, że skarżący w ogóle musi złożyć wnioszek o zasądzenie kosztów. Jeśli chodzi o wnioszek o zasądzenie zwrotu kosztów procesu za pierwszą instancję, to powinien on zostać złożony najpóźniej do zamknięcia rozprawy przed sądem pierwszej instancji. Reguła ta dotyczy zarówno strony reprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika, jak i występującej samodzielnie bądź zastępowanej przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym bądź rzecznikiem patentowym. Świadczy o tym brzmienie art. 98 § 1,

stanowiącego, że strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony, **ale tylko na jego żądanie**. W przypadku profesjonalnego pełnomocnika wniosek o zasądzenie zwrotu kosztów procesu musi zawierać jednak stwierdzenie, że koszty te mają zostać zasądzone według złożonego spisu kosztów albo według norm przepisanych (art. 109). Inaczej uważany jest za niezłożony. **Wobec powyższego zaskarżenie wyroku w jakiegokolwiek części co do istoty sprawy samo w sobie oznacza zaskarżenie go również w zakresie kosztów procesu**. Nie byłoby bowiem dopuszczalne przy merytorycznej zmianie wyroku pozostawienie bez zmiany rozstrzygnięcia o kosztach procesu za pierwszą instancję z tej tylko przyczyny, że nie zostało formalnie objęte zakresem zaskarżenia. Takie rozwiązanie byłoby sprzeczne z art. 108 § 1. Wobec jednak różnego podejścia w praktyce do powyższego problemu przy określaniu zakresu zaskarżenia wyroku zalecana jest formuła wskazująca na wolę objęcia zaskarżeniem także orzeczenia o kosztach procesu.

Zob. → przykład nr 1, Supplement, s. VII

Powyższe problemy nie powstają, a wskazana formuła nie jest – rzecz jasna – potrzebna, gdy wyrok zostaje zaskarżony w całości.

3. APELACJA A PRZEDMIOT ZASKARŻENIA

Apelacja może być wniesiona **wyłącznie od wyroku** (postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym, wpisu do księgi wieczystej bądź jego wykreślenia), nie zaś od jego uzasadnienia, i to orzeczenia istniejącego. **Orzeczenie nieistniejące** (*sententia non existens*) to takie, które zostało wydane formalnie przez organ kompetentny, ale pozbawione jest istotnych cech ustawowych, np. brak podpisu sędziego, brak ogłoszenia wyroku przy istnieniu takiego obowiązku ustawowego (choć w tym przypadku orzecznictwo nie jest jednolite), brak sporządzenia jego sentencji, brak rozstrzygnięcia. Zaskarżeniu podlega orzeczenie, nie jest dopuszczalne natomiast wniesienie apelacji jedynie co do uzasadnienia tego orzeczenia, jeśli nie ma to wpływu na treść rozstrzygnięcia. Kwestie poruszone w uzasadnieniu wyroku, które mogłyby mieć wpływ na rozstrzygnięcie innej sprawy (np. granice powagi rzeczy osądzonej, przysługiwanie wierzytelności, która została uznana za

potrąconą), powinny być oceniane w ewentualnym kolejnym postępowaniu w ramach badania bezwzględnych przesłanek procesowych czy też przesłanek zasadności powództwa.

ORZECZNICTWO

Pokrzywdzenie orzeczeniem (*gravamen*) jest przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia, chyba że interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka.

Z UZASADNIENIA:

Należy więc odrzucić zapatrywanie, że pokrzywdzenie występuje także wtedy, gdy zaskarżone orzeczenie jest wprawdzie zgodne z żądaniem skarżącego, jednakże nie zapewnia mu wszystkich możliwych korzyści, mimo użycia właściwego środka procesowego, lub nie jest zgodne z obowiązującymi przepisami, przez co podważa jego stabilność. Pogląd ten oparty jest na koncepcji *gravaminis* w ujęciu szerokim, prezentowanym w okresie obowiązywania tzw. prawdy obiektywnej, a także nieznajującym uzasadnienia uznaniu, że pokrzywdzenie jest funkcją orzeczenia dotkniętego wadami, a ponadto wynika z nietrafnego założenia, iż z prawomocności materialnej orzeczenia korzysta nie tylko jego sentencja, ale także motywy przytoczone w uzasadnieniu.

Uchwała SN (7) – zasada prawna – z 15.05.2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014/11, poz. 108, LEX nr 1467203

Apelację można wnieść wyłącznie od istniejącego orzeczenia sądu pierwszej instancji. Nie można więc wnieść apelacji od orzeczenia, które w sensie prawnoprosesowym w ogóle nie istnieje, jak również od orzeczenia, w którym brakuje rozstrzygnięcia o całości przedstawionego pod osąd roszczenia procesowego. Wywiedzenie apelacji jest w takich przypadkach niedopuszczalne, ponieważ brakuje substratu zaskarżenia. W razie pominięcia przez sąd pierwszej instancji rozstrzygnięcia (pozytywnego, negatywnego) o zgłoszonym żądaniu lub o jego części, strona ma prawo złożyć, przewidziany w art. 351 § 1 k.p.c., wniosek o uzupełnienie orzeczenia.

Postanowienie SN z 13.08.2015 r., I CZ 58/15, LEX nr 1775571

W dwuinstancyjnym postępowaniu sądowym kontroli apelacyjnej można poddać tylko rozstrzygnięcie, które wynika z orzeczenia sądu pierwszej instancji (art. 367 § 1 k.p.c.). Przy ocenie dopuszczalności apelacji istotne jest, czy sąd pierwszej instancji orzekł o całości żądania objętego wnioskiem. Zaskarżenie nieistniejącego rozstrzygnięcia nie jest dopuszczalne. Nie można oprzeć apelacji na zarzucie,

że sąd nie orzekł o całości żądania strony. W takim wypadku stronie przysługuje wniosek o uzupełnienie orzeczenia lub prawo wystąpienia z odrębnym wnioskiem.

Postanowienie SN z 27.06.2012 r., IV CZ 39/12, LEX nr 1232478

Przez orzeczenie kończące postępowanie w sprawie w danej instancji należy rozumieć wyrok (postanowienie co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym) albo inne orzeczenia, które trwale zamykają drogę do wydania wyroku. Przyjmuje się także, że chodzi tutaj o orzeczenie całkowicie kończące sprawę w danej instancji, a zatem o wyrok końcowy lub postanowienie o umorzeniu postępowania w całości lub odrzuceniu pozwu w całości, ponieważ dopiero takie orzeczenie pozwala na prawidłowe ustalenie wyniku sprawy, który z kolei w myśl art. 98 § 1 k.p.c. stanowi co do zasady podstawę rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów procesu. Stąd wywodzi się niedopuszczalność orzekania o kosztach procesu na wcześniejszym etapie w orzeczeniach kończących sprawę w określonej części, np. w razie częściowego umorzenia postępowania, nawet jeśli podlegają one zaskarżeniu w toku instancji. Stanowisko to znajduje potwierdzenie także w regulacji art. 100 k.p.c. znajdującej zastosowanie w razie częściowego uwzględnienia żądań stron.

Postanowienie SN z 12.04.2012 r., II CZ 207/11, LEX nr 1228679

Ogłoszenie wyroku ze względu na znaczenie tej czynności procesowej dla stron musi być dokonane z zachowaniem wymogów przewidzianych przez prawo. Zgodnie z art. 326 § 2 k.p.c. odroczone ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym. Jak wynika zaś z art. 157 § 1 k.p.c. z posiedzenia takiego spisuje się protokół. Taki protokół ma moc dokumentu urzędowego i stanowi dowód tego, co w nim zostało stwierdzone (art. 244 k.p.c.). Jeżeli z posiedzenia, na którym miał być ogłoszony wyrok, sporządzono protokół, w którym brak wzmianki, że ogłoszenie nastąpiło, to z protokołu takiego wynika domniemanie, iż wyrok nie został ogłoszony. Obalenie takiego domniemanie może nastąpić tylko w ten sposób, że protokół zostanie sprostowany w trybie określonym w art. 160 k.p.c. Strona, która nie skorzysta z uprawnienia do żądania sprostowania protokołu, traci możliwość wykazania, że fakt ogłoszenia (lub nieogłoszenia) wyroku, ustalony w protokole, może być podważony. Wyrok podlegający ogłoszeniu, a nieogłoszony, jest wyrokiem nieistniejącym. Od takiego wyroku nie przysługuje więc apelacja, a sąd powinien wznowić postępowanie i zamknąć je wydaniem oraz ogłoszeniem wyroku zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Taki nieogłoszony wyrok nie może być też podstawą do wysuwania twierdzenia, że postępowanie, jakie toczyło się po jego wydaniu, jest dotknięte nieważnością, jako postępowanie prowadzone w sprawie prawomocnie osądzonej (art. 379 pkt 3 k.p.c.).

**Wyrok SN z 30.11.2007 r., IV CNP 111/07,
„Palestra” 2008/3–4, s. 243, LEX nr 623810**

Skarga kasacyjna od uzasadnienia wyroku jest niedopuszczalna; nie jest dopuszczalna także wtedy, gdy skarżący wprowadzie obejmując skargą sentencję wyroku, ale zaskarża orzeczenie w części dla niego korzystnej, a zarzuty wypełniające podstawy kasacyjne kieruje wyłącznie przeciwko uzasadnieniu.

Postanowienie SN z 4.09.2009 r., III CZ 36/09,
OSNC-ZD 2010/2, poz. 60, LEX nr 578839

Uchylenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, bez jednoczesnego orzeczenia o żądaniu pozwu, czyni niedopuszczalnym środek zaskarżenia wywiedziony przez powoda.

Postanowienie SA w Białymstoku z 22.02.2002 r.,
I ACa 50/02, OSA 2002/10, poz. 52, LEX nr 55350

4. APELACJA A LEGITYMACJA I INTERES PRAWNY W ZASKARŻENIU

Kwestia skutków braku interesu prawnego w zaskarżeniu, jak również sprawa rozróżnienia interesu prawnego i legitymacji do zaskarżenia wyroku były sporne w orzecznictwie. Przyjmowano m.in., że strona wnosząca apelację **powinna mieć** zarówno legitymację, jak i interes prawny do zaskarżenia wyroku. **Brak kwalifikowanej legitymacji** do wniesienia apelacji zachodzi, gdy rozstrzygnięcie sądu w ogóle nie dotyczy skarżącego i prowadzi do jej odrzucenia jako niedopuszczalnej (wyjątki w tym zakresie zostały ściśle określone w ustawie i dotyczą np. interwenienta ubocznego, który swoje wstąpienie do sprawy łączy z wniesieniem apelacji na podstawie art. 77 § 2, czy też prokuratora na podstawie art. 60). Brak szczególnej legitymacji do wniesienia apelacji ma miejsce także wówczas, gdy skarżący został wprowadzie w wyroku wymieniony, ale kwestionowane rozstrzygnięcie w ogóle go nie dotyczy, gdyż zapadło pomiędzy innymi podmiotami (np. w przypadku współuczestnictwa formalnego). Wyjątek stanowi sytuacja, gdy przedmiotem zaskarżenia jest postanowienie odrzucające środek zaskarżenia (zażalenie, sprzeciw, apelację), z tego względu, że skarżący nie posiada legitymacji procesowej do dokonania takiej czynności procesowej. Tego typu orzeczenie sądu musi podlegać kontroli instancyjnej. **Dlatego zażalenie wniesione na postanowienie o odrzuceniu środka zaskarżenia podlega rozpoznaniu i nie może zostać odrzucone z powodu braku legitymacji procesowej.**

Brak interesu prawnego w zaskarżeniu wyroku sądu pierwszej instancji zachodzi wówczas, gdy **wyrok ten formalnie dotyczy strony skarżącej, ale brak jest obiektywnej potrzeby zmiany lub uchylenia orzeczenia**. W orzecznictwie nie było jednolitego rozstrzygnięcia co do tego, czy brak interesu prawnego w zaskarżeniu jest materialną, czy formalną przesłanką apelacji. Obecnie spór ten został rozstrzygnięty na korzyść przesłanki formalnej, jednak z wyjątkiem, gdy pomimo braku interesu prawnego w zaskarżeniu istnieje interes publiczny uzasadniający rozpoznanie apelacji, w tym przede wszystkim – w przypadku nieważności postępowania.

Zob. → przykład nr 2, Suplement, s. VII

ORZECZNICTWO

Pokrzywdzenie orzeczeniem (*gravamen*) jest przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia, chyba że interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka.

Uchwała SN (7) – zasada prawna – z 15.05.2014 r.,
III CZP 88/13, OSNC 2014/11, poz. 108, LEX nr 1467203

Uznać należy, że interes prawny nie jest pojęciem tożsamym z legitymacją i aczkolwiek przypisy prawa procesowego nie przewidują interesu prawnego jako dopuszczalności apelacji (środka zaskarżenia) i jego brak nie odbiera danej osobie legitymacji, to taki brak musi prowadzić do oddalenia środka zaskarżenia.

Strona będzie zawsze miała interes prawny, gdy istnieje obiektywna potrzeba zmiany lub uchylenia orzeczenia w świetle obowiązujących przepisów, a także gdy strona uzyskała dla siebie orzeczenie nieuwzględniające jej żądań i wniosków.

Wyrok SA w Warszawie z 18.02.1998 r., I ACa 1006/97, „Apelacja.
Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie” 1999/1, poz. 4, LEX nr 34828

Apelacja (*kasacja* [obecnie skarga kasacyjna – przyp. M.M.]) jednego ze współuczestników formalnych w części dotyczącej oddalenia powództwa wobec współpозwanego skutkuje, że wyrok w tym zakresie nie uprawomocnia się. Jest ona jednak niedopuszczalna i podlega odrzuceniu (art. 373 w zw. z art. 370 [uchylony od 7.11.2019 r. – przyp. M.M.] k.p.c. lub art. 393⁸ § 1 [obecnie art. 398⁶ § 3 – przyp. M.M.] w zw. z art. 393⁵ [obecnie art. 398⁶ § 2 – przyp. M.M.] k.p.c.).

Wyrok SN z 24.06.1998 r., I PKN 169/98,
OSNP 1999/13, poz. 423, LEX nr 35403

Osobie, w stosunku do której oddalono powództwo, nie służy uprawnienie zaskarżenia orzeczenia w zakresie rozstrzygającym żądanie powódki w stosunku do współpозwanej.

Postanowienie SN z 10.09.1997 r., II CKN 345/97, LEX nr 50523

Współpозwanemu w procesie nie przysługuje prawo zaskarżenia wyroku w części oddalającej powództwo (w całości lub w części) w stosunku do pozostałego pоzwanego także wówczas, gdy uwzględnienie powództwa (w całości lub w części) w stosunku do innego pоzwanego mogłoby mieć wpływ na zakres odpowiedzialności tego skarżącego. Zaskarżenie wyroku w części oddalającej powództwo względem innych pоzwanym może nastąpić tylko przez powoda.

Postanowienie SN z 1.04.2003 r., II CKN 1413/00, LEX nr 78822

Współuczestnik (formalny lub materialny) nie jest nigdy legitymowany do zaskarżenia orzeczenia przeciwko innemu współuczestnikowi występującemu po tej samej stronie procesowej, choćby rozstrzygnięcie przez sąd odnośnie do tego drugiego współuczestnika oddziaływało na rozstrzygnięcie odnoszące się do niego.

Postanowienie SN z 2.02.2001 r., I PKN 706/00, LEX nr 548864

Rewizja [obecnie apelacja – przyp. M.M.] pоzwanego w części zaskarżającej oddalenie powództwa w stosunku do współpозwanego podlega – jako niedopuszczalna – odrzuceniu, w części zaś zaskarżającej uwzględnienie powództwa podlega merytorycznemu rozpoznaniu.

**Uchwała SN z 22.04.1991 r., III CZP 34/91,
OSNCP 1992/2, poz. 24, LEX nr 3687**

Skoro żaden przepis Kodeksu postępowania cywilnego nie wyłącza prawa do wniesienia apelacji przez uczestnika, którego skarga na wpis referendarza była z przyczyn formalnych nieskuteczna, apelacja taka jest dopuszczalna.

Postanowienie SN z 12.06.2008 r., III CSK 54/08, LEX nr 424393

Rewizja [obecnie apelacja – przyp. M.M.] uczestnika postępowania niemającego interesu prawnego w jej wniesieniu podlega oddaleniu.

**Uchwała SN z 16.12.1971 r., III CZP 79/71,
OSNCP 1972/6, poz. 101, LEX nr 1358**

Osobie, w stosunku do której oddalono powództwo, nie służy uprawnienie zażalenia orzeczenia w zakresie rozstrzygającym żądanie powódki w stosunku do współpozwaney.

Postanowienie SN z 10.09.1997 r., II CKN 345/97, LEX nr 50523

1. Legitymacja do wniesienia apelacji od wyroku przysługuje tylko stronie, której dotyczy ten wyrok, przez co należy rozumieć, że wyrok zawiera rozstrzygnięcie (pozytywne lub negatywne) o żądaniu, z którym ta strona wystąpiła (jako powód) lub które przeciwko niej zostało skierowane (jako pozwanemu).

2. Warunkiem dopuszczalności zażalenia orzeczenia jest interes skarżącego w tym zażaleniu, zachodzący w wypadku tzw. *gravamen*, polegający – najoogólniej mówiąc – na niezgodności orzeczenia z żądaniem zgłoszonym w procesie przez strony.

Postanowienie SN z 5.09.1997 r., III CKN 152/97, LEX nr 50615

5. UMOCOWANIE DO WNIESIENIA APELACJI

5.1. ZAKRES PEŁNOMOCNICTWA

Zgodnie z art. 86 strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników. Z kolei w myśl art. 91 pkt 1 pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi kasacyjnej, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jak też wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy. W sytuacji zatem, gdy pełnomocnictwo nie zostało ograniczone, pełnomocnik procesowy jest umocowany do wniesienia apelacji w imieniu mocodawcy. Problematyczne jest, czy pełnomocnictwo, które ograniczone zostało do działania przed sądem pierwszej instancji, upoważnia pełnomocnika do wniesienia apelacji w imieniu mocodawcy. Kwestia ta nie została jednolicie rozstrzygnięta w orzecznictwie. Oprócz stanowisk skrajnych wyrażane jest także stanowisko pośrednie, że jeżeli pełnomocnik ustanowiony został do działania przed sądem pierwszej instancji (a nie w postępowaniu pierwszoinstancyjnym), to uprawniony jest on także do wniesienia apelacji. Pogląd ten wydaje się nietrafny, a jednocześnie

komplikuje procedurę w przypadku zażaleń. Przy przyjęciu bowiem takiego poglądu pełnomocnik mógłby wprawdzie wnieść zażalenie, ale nie byłby już uprawniony do otrzymania odpisu postanowienia wydanego przez sąd drugiej instancji w postępowaniu zażaleniowym. Ponadto należy mieć na uwadze, że złożenie apelacji jako pisma procesowego jest w obecnym stanie prawnym czynnością, która może być dokonana przed sądem zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji, a wniesienie apelacji jako środka odwoławczego jest czynnością procesową należącą już do postępowania drugoinstancyjnego. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji kończy się z momentem wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie i **jedyną czynnością** w zwykłym toku czynności, jakiej można dokonać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji po wydaniu tego orzeczenia, jest **złożenie wniosku o sporządzenie jego uzasadnienia**, które stanowi integralną część orzeczenia, ewentualnie o uzupełnienie, sprostowanie bądź wykładnię wyroku sądu pierwszej instancji. Przy ocenie zakresu pełnomocnictwa decydujące zatem powinno być nie to, przed jakim sądem czynność jest dokonywana, ale to, czy umocowanie pełnomocnika dotyczy postępowania pierwszoinstancyjnego, czy drugoinstancyjnego jako całości. Właśnie dlatego, że apelacja podlega rozpoznaniu przez sąd apelacyjny, ten sąd, nie zaś sąd pierwszej instancji, jest **adresatem apelacji**.

Czynności wstępne w związku z apelacją są czynnościami podejmowanymi przed sądem pierwszej instancji po to, aby doprowadzić do stanu „skutecznego wniesienia apelacji” i przedstawienia jej adresatowi. Są one zatem dokonywane niejako na podstawie przewidzianego przez ustawę zastępstwa sądu drugiej instancji. Takie czynności mogą być zresztą dokonywane również przed sądem drugiej instancji. W ich ramach pozostaje właśnie stwierdzenie, czy pełnomocnik, wnosząc środek odwoławczy kończący postępowanie w sprawie i podlegający rozpoznaniu przez sąd drugiej instancji, jest uprawniony do dokonania czynności procesowej, która stanowi przedmiot rozpoznania sądu apelacyjnego. Warto również przypomnieć, że jeszcze na tle obowiązywania instytucji kasacji jako środka zaskarżenia przysługującego od określonych nieprawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji Sąd Najwyższy wskazywał, iż pełnomocnictwo upoważniające do zastępowania mocodawcy w postępowaniu przed sądem drugiej instancji nie obejmuje upoważnienia do

sporządzenia i wniesienia w imieniu mocodawcy kasacji jako środka odwoławczego adresowanego do Sądu Najwyższego.

Wobec istniejących wątpliwości w powyższym zakresie **należy zadbać, aby zakres pełnomocnictwa obejmował wprost także działanie pełnomocnika w postępowaniu w drugiej instancji.**

KWESTIE PRAKTYCZNE

W praktyce problematyczne jest niekiedy ustalenie na podstawie jedynie treści dokumentu pełnomocnictwa, czy zostało ono ograniczone do działania w postępowaniu tylko przed sądem pierwszej instancji, szczególnie jeśli zostało sformułowane przez wskazanie np. „w sprawie toczącej się przed sądem rejonowym (okręgowym)” bądź „w sprawie o sygnaturze...” ze wskazaniem sygnatury akt sądu pierwszej instancji, ale bez zaznaczenia, że upoważnia ono do działania przed sądami powszechnymi czy sądami obu instancji. Precyzyjne określenie sądu, wydziału i nadanej sprawie sygnatury z zaznaczeniem, że upoważnienie dotyczy sprawy toczącej się przed sądem pierwszej instancji, **powinno być potraktowane jako intencja ograniczenia zakresu umocowania do postępowania pierwszoinstancyjnego.** Jeśli natomiast oświadczenie o udzieleniu pełnomocnictwa nie zawiera formuły upoważniającej do występowania przed określonym sądem tylko w sprawie o określonej sygnaturze, należy przyjąć, że zostało ono udzielone w postępowaniu pierwszoinstancyjnym i drugoinstancyjnym.

5.2. APELACJA A UDZIAŁ W POSTĘPOWANIU APLIKANTÓW

Aplikant radcowski ani adwokacki nie są uprawnieni do wniesienia apelacji. Zgodnie z art. 35¹ ust. 4 u.r.p. aplikant radcowski może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – **z wyraźnego upoważnienia radcy prawnego, z wyłączeniem** apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej. Aplikant radcowski **może** natomiast zastępować radcę prawnego przed sądami drugiej instancji po sześciu miesiącach aplikacji

radcowskiej, w tym w sprawach objętych świadczeniem pomocy prawnej z urzędu (art. 35¹ ust. 1 i 3 u.r.p.).

Podobnie przedstawiają się uprawnienia aplikanta adwokackiego. W myśl art. 77 ust. 5 pr. adw. aplikant adwokacki może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem adwokata przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia adwokata, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej. Natomiast zgodnie z art. 77 ust. 1 pr. adw. po sześciu miesiącach aplikacji adwokackiej aplikant adwokacki **może** zastępować adwokata przed sądami, **z wyjątkiem** Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu.

Uprawnienie do zastępowania przez aplikanta adwokata lub radcy prawnego nie ustaje z momentem ukończenia aplikacji, niezależnie od tego, czy i z jakim skutkiem aplikant przystąpił do egzaminu. Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 35¹ ust. 2 u.r.p. oraz art. 77 ust. 2 pr. adw. przez okres roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej bądź adwokackiej aplikant może zastępować odpowiednio radcę prawnego i adwokata w zakresie, o którym mowa w ust. 1 powołanych przepisów. Zaświadczenie takie powinno zostać wydane najpóźniej w terminie 14 dni od zakończenia aplikacji i uwzględniać to, że aplikacja rozpoczyna się 1 stycznia każdego roku i trwa trzy lata (art. 76 ust. 1 i 2 pr. adw. oraz art. 32 ust. 2 i 4 u.r.p.).

ORZECZNICTWO

ORZECZENIE ODMIENNE

Jeżeli pełnomocnik procesowy umocowany jest do reprezentowania strony przed oznaczonym sądem pierwszej instancji, to znaczy, że jest uprawniony do podejmowania wszystkich czynności procesowych, których ten sąd jest adresatem.

Sporządzenie apelacji ani jej wniesienie nie jest obwarowane obowiązkiem wykazania się pełnomocnictwem do występowania przed sądem apelacyjnym. Apelacja podlega rozpoznaniu przez sąd apelacyjny i w tym sensie jest

„przeznaczona” dla sądu apelacyjnego, ale skoro wniesienie apelacji i czynności wstępne przed skierowaniem jej do merytorycznego rozpoznania są udziałem sądu pierwszej instancji, to ich podejmowanie przez pełnomocnika wymaga pełnomocnictwa do reprezentowania strony przed sądem pierwszej instancji.

Postanowienie SN z 16.12.2004 r., V CZ 141/04, LEX nr 590011

ORZECZENIE ODMIENNE

Pełnomocnik ustanowiony do działania w sprawie przed określonym sądem pierwszej instancji (rejonowym lub okręgowym), a nie w fazie postępowania w pierwszej instancji, jest umocowany do wszelkich czynności procesowych podejmowanych przed tym sądem, w tym do złożenia apelacji.

**Wyrok SN z 19.06.2008 r., II PK 345/07,
OSNP 2009/21–22, poz. 280, LEX nr 528571**

Zakres pełnomocnictwa procesowego ocenia się według jego treści (art. 91 i 92 k.p.c. w zw. z art. 65 k.c.). Ograniczenie pełnomocnictwa tylko do określonej instancji wyznacza zakres reprezentacji w postępowaniu sądowym.

Z UZASADNIENIA:

Obecnej apelacji nie można sprowadzić tylko do czynności procesowej w sądzie pierwszej instancji, gdyż określa ona istotę postępowania apelacyjnego, które kończy orzeczenie drugiej instancji. Skoro w zasadzie jest to postępowanie pisemne i merytoryczne, to nie jest uzasadnione założenie, że ograniczenie pełnomocnictwa do pierwszej instancji pozwala jeszcze wnieść apelację, natomiast przed sądem drugiej instancji to postępowanie ma prowadzić sama strona, która nie jest autorem apelacji. Ograniczenie pełnomocnictwa tylko do określonej instancji ogranicza reprezentację tylko do danej instancji (por. postanowienia SN: z 26 stycznia 2000 r., III CZ 174/99 i z 19 listopada 1998 r., III CZ 133/98, OSNC 1999/4, poz. 86). Uzasadnione jest więc stwierdzenie, że gdy strona ogranicza zakres pełnomocnictwa tylko do pierwszej instancji, to do postępowania przed drugą instancją, w tym do wniesienia apelacji, konieczne jest dalsze pełnomocnictwo.

**Postanowienie SN z 18.01.2006 r., II UZ 78/05,
OSNP 2007/7–8, poz. 117, LEX nr 244073**

Pełnomocnictwo upoważniające do zastępowania strony w postępowaniu przed sądem drugiej instancji nie umocowuje adwokata (radcy prawnego) do sporządzenia i wniesienia *kasacji* [obecnie skarga kasacyjna – przyp. M.M.]. Poza tym

należy mieć na uwadze wprowadzony przez art. 393² § 1 [obecnie art. 87¹ § 1 – przyp. M.M.] k.p.c. przymus adwokacko-radcowski, z którego wynika szczególne zaakcentowanie wymagania wyraźnego umocowania do wniesienia *kasacji*. Takie umocowanie może wynikać z udzielenia adwokatowi (radcy prawnemu) pełnomocnictwa do zastępowania strony we wszystkich instancjach sądowych w granicach określonych w art. 91 k.p.c. Natomiast ograniczenie zakresu umocowania do pierwszej lub drugiej albo obydwu tych instancji nie jest wystarczające do skutecznego wniesienia *kasacji*.

Postanowienie SN z 26.01.2000 r., III CZ 174/99, LEX nr 110605

Zakończenie postępowania w danej instancji – w rozumieniu art. 149 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (*Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.*) [obecnie *Dz.U. z 2024 r. poz. 959 ze zm.* – przyp. M.M.] – następuje z chwilą wydania orzeczenia kończącego postępowanie w tej instancji.

Z UZASADNIENIA:

W tej sytuacji nie można zaaprobować tych poglądów i orzeczeń, które utożsamiają chwilę dzielącą stosowanie ustawy starej i nowej z innymi zdarzeniami procesowymi mającymi miejsce już po zakończeniu postępowania w instancji, np. z chwilą wniesienia środka odwoławczego lub upływu terminu do jego wniesienia albo z chwilą przekazania akt sprawy sądowi wyższej instancji. Wnioski takie zmierzają *contra legem*, a ponadto wprowadzają na obszar toczących się postępowań element niepewności. Należy więc jeszcze raz podkreślić, że ustawodawca wyraźnie oznaczył koniec stosowania ustawy dotychczasowej na czas zakończenia postępowania w instancji, a nie na jakąkolwiek inną, późniejszą chwilę. Ma to istotne znaczenie, bo jakkolwiek postępowanie cywilne – procesowe i nieprocesowe – przebiega w zasadzie w sposób linearny, a poszczególne instancje następują bezpośrednio po sobie, to jednak między zakończeniem postępowania w jednej a wszczęciem postępowania w kolejnej instancji dokonywane są czynności tzw. międzyinstancyjne, stanowiące łącznik między instancjami (np. czynności przygotowawcze do wniesienia środka odwoławczego, w tym wniosek o doreczenie orzeczenia, o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia itd.). W wielu sytuacjach w ogóle nie dochodzi do zainicjowania postępowania w instancji wyższej, a mimo to podejmowane są dalsze czynności, w tym czynności wykonawcze (np. wniosek o stwierdzenie prawomocności, o doreczenie odpisu dokumentu z akt sprawy itd.), zmierzające do wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia (np. skargi o wznowienie postępowania) itp., które nie mogą być zakwalifikowane jako podjęte przed „zakończeniem postępowania w danej instancji”.

**Uchwała SN z 24.01.2007 r., III CZP 124/06,
OSNC 2007/6, poz. 91, LEX nr 209065**

Precyzyjne określenie sądu, wydziału i nadanej sprawie sygnatury może być odczytane tylko jako intencja ograniczenia zakresu umocowania do postępowania pierwszoinstancyjnego.

Postanowienie SN z 28.07.2005 r., I CZ 77/05, LEX nr 187010

Zasadniczo umocowanie pełnomocnika obejmuje zatem, zgodnie z art. 91 pkt 1 *in principio* k.p.c., wszystkie łączące się ze sprawą czynności procesowe. Do czynności takich należą także postępowania wpadkowe, w tym zainicjowane zażaleniem, o którym mowa w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Wniesienie wspomnianego środka zaskarżenia nie inicjuje bowiem nowej sprawy ani w znaczeniu materialnym, ani w sensie procesowym. W związku z tym do złożenia zażalenia na wyrok kasatoryjny, a także dalszej reprezentacji strony przed Sądem Najwyższym, zwykle wystarczające jest pełnomocnictwo uprawniające do działania w określonej sprawie.

Postanowienie SN z 14.02.2023 r., III CZ 380/22, LEX nr 3509911

Pełnomocnictwo procesowe o zakresie wynikającym z art. 91 k.p.c. obejmuje umocowanie do wniesienia zażalenia do Sądu Najwyższego na wyrok sądu drugiej instancji. Czynność polegająca na wniesieniu zażalenia do Sądu Najwyższego na kasatoryjny wyrok sądu okręgowego jest dokonywana przed sądem okręgowym, ale nie jest podejmowana w ramach postępowania drugoinstancyjnego (apelacyjnego). Stąd też pełnomocnictwo ograniczające umocowanie adwokata, względem zakresu określonego w art. 91 k.p.c., do występowania przed sądem pierwszej i drugiej instancji nie obejmuje umocowania do wniesienia zażalenia do Sądu Najwyższego.

Postanowienie SN z 23.11.2022 r., III CZ 292/22, LEX nr 3556143

Zażalenie do Sądu Najwyższego nie jest szczególnym środkiem zaskarżenia, a służy jedynie dokonywaniu kontroli instancyjnej określonych orzeczeń sądu drugiej instancji, będąc środkiem odwoławczym rozpoznawanym w toku instancji (art. 394¹ k.p.c.). Do wniesienia zażalenia do Sądu Najwyższego wystarczy więc pełnomocnictwo procesowe, które – zgodnie z art. 91 k.p.c. – obejmuje z mocy samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych. Jest to zatem sytuacja odmienna niż w przypadku skargi kasacyjnej, której złożenie istotnie wymaga odrębnego, szczególnego umocowania.

Postanowienie SN z 10.06.2021 r., V CZ 30/21, LEX nr 3302369

6. SKŁAD SĄDU DRUGIEJ INSTANCJI

6.1. ZASADA

Zasadą obowiązującą w postępowaniu apelacyjnym jest rozpoznanie sprawy **w składzie jednoosobowym** (art. 367¹ § 1).

6.2. WYJĄTKI

Skład trzyosobowy zawodowy przewidziany został jako wyjątek w katalogu wskazanym w art. 367¹ § 1. Skład trzyosobowy zawodowy zastrzeżony jest dla spraw:

- 1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych (w tym przypadku **bez znaczenia jest wartość przedmiotu sporu przed sądem pierwszej instancji**);
- 2) rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo (jeśli sprawa taka ma charakter majątkowy skład trzyosobowy zawodowy **będzie obligatoryjny tylko wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych**);
- 3) rozpoznawanych w pierwszej instancji w składzie trzech sędziów na zarządzenie prezesa sądu z uwagi na ich szczególną zawilgość lub precedensowy charakter.

Z kolei wyjątek od składu trzyosobowego przewidziany został w art. 367¹ § 2 stanowiącym, że na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania wyroku oraz z wyjątkiem wydania postanowienia, o którym mowa w art. 224 § 3 (zamknięcie rozprawy na posiedzeniu niejawnym). Wyjątek ten w postępowaniu nieprocesowym należy rozumieć w ten sposób, że **ilekroć sprawa powinna zostać rozpoznana przez sąd drugiej instancji w składzie trzyosobowym skład ten będzie właściwy również w razie wydania na posiedzeniu niejawnym postanowienia co do istoty sprawy**.

ORZECZNICTWO

Po zmianach wprowadzonych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469) sąd drugiej instancji rozpoznaje zażalenie w postępowaniu uproszczonym w składzie jednego sędziego.

**Uchwała SN z 26.05.2021 r., III CZP 94/20,
OSNC 2022/1, poz. 2, LEX nr 3196583**

ROZDZIAŁ II

WYMAGANIA APELACJI JAKO PISMA PROCESOWEGO

ART. 368. [WYMAGANIA FORMALNE APELACJI]

§ 1. Apelacja powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego, a ponadto zawierać:

- 1) oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest on zaskarżony w całości czy w części;
- 2) zwięzłe przedstawienie zarzutów;
- 3) uzasadnienie zarzutów;
- 4) powołanie, w razie potrzeby, nowych faktów lub dowodów;
- 5) wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia.

§ 1¹. W zarzutach co do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia należy wskazać fakty ustalone przez sąd pierwszej instancji niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy lub istotne dla rozstrzygnięcia fakty nieustalone przez sąd pierwszej instancji.

§ 1². Powołując nowe fakty lub dowody, należy uprawdopodobnić, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikła później.

§ 1³. Powołując fakt wykazany dowodem utrwalonym za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, należy oznaczyć część zapisu dotyczącą tego faktu.

§ 2. W sprawach o prawa majątkowe należy oznaczyć wartość przedmiotu zaskarżenia. Wartość ta może być oznaczona na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie jedynie wtedy, gdy powód rozszerzył powództwo lub sąd orzekł ponad żądanie. Przepisy art. 19–24 i 25 § 1 stosuje się odpowiednio.

§ PRZEPISY POWIĄZANE:

art. 126, 126¹, 130, 369 k.p.c.

A. APELACJA JAKO PISMO PROCESOWE

1. OZNACZENIE SĄDU

Sądem, do którego apelacja powinna być skierowana, jest sąd drugiej instancji. Brak tego oznaczenia stanowi **brak formalny apelacji**. Jego nieuzupełnienie nie powoduje jednak odrzucenia apelacji, gdyż brak ten nie uniemożliwia nadania sprawie prawidłowego biegu. Właściwość sądu do rozpoznania apelacji jest właściwością funkcjonalną, braną pod uwagę z urzędu (art. 367 § 2). Dlatego sąd pierwszej instancji powinien przedstawić apelację właściwemu sądowi drugiej instancji. To samo dotyczy sytuacji, gdy skarżący określił niewłaściwy sąd drugiej instancji. Apelacja natomiast powinna być wniesiona do **sądu, który wydał zaskarżony wyrok, albo bezpośrednio do sądu drugiej instancji** (art. 369). Chodzi przy tym o sąd drugiej instancji właściwy funkcjonalnie do rozpoznania środka odwoławczego, nie zaś o jakikolwiek sąd drugiej instancji. W piśmie procesowym zawierającym apelację **nie jest konieczne** wskazanie wydziału sądu, do którego jest kierowane. Wydział zostaje oznaczony przez podanie sygnatury akt sprawy, w której wnoszona jest apelacja.

ORZECZNICTWO

Wprawdzie oznaczenie wyroku, o którym mowa w art. 368 § 1 pkt 1 k.p.c., następuje przez wskazanie sądu, który wydał zaskarżony wyrok, jego sygnatury i daty wydania (a także stron i przedmiotu sprawy), jednakże niepodanie lub błędne określenie któregoś z elementów składających się na oznaczenie wyroku może uzasadniać odrzucenie apelacji tylko wtedy, gdy nie istnieje możliwość powiązania tego środka odwoławczego z konkretnym orzeczeniem.

Postanowienie SN z 23.11.2011 r., III UZ 27/11, LEX nr 1129133

1. Przewidziany w art. 394 § 2 k.p.c. termin do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji jest zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem strona wniosła zażalenie do sądu drugiej instancji właściwego funkcjonalnie (art. 397 § 2 zdanie pierwsze [obecnie art. 397 § 3 – przyp. M.M.] w związku z art. 369 § 3 k.p.c.).

2. Przepis art. 369 § 3 k.p.c. ma zastosowanie także do zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji przysługującego do sądu drugiej instancji.

Uchwała SN z 19.02.2015 r., III CZP 100/14, LEX nr 1659243

Sąd niewłaściwy, do którego skierowano zażalenie, przekazuje je do rozpoznania sądowi właściwemu (art. 200 § 1 [obecnie art. 200 § 1⁴ – przyp. M.M.] w zw. z art. 391 § 1 i art. 397 § 2 [obecnie art. 397 § 3 – przyp. M.M.] k.p.c.).

Uchwała SN z 15.05.2013 r., III CZP 91/12,
OSNC 2013/10, poz. 112, LEX nr 1312974

2. OZNACZENIE STRON

Apelacja nie jest pierwszym pismem procesowym w sprawie, **nie musi** zatem **zawierać** oznaczenia miejsca zamieszkania bądź siedziby stron, stosownie do art. 126 § 2. W przypadku **osób prawnych konieczne** jednak jest oznaczenie siedziby (miejscowości). Dotyczy to również jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, ale wyposażonych w zdolność prawną, które mają siedzibę. Artykuł 126 § 1 pkt 2 **wymaga**, aby w apelacji wskazano przedstawicieli ustawowych stron oraz ich pełnomocników, jeżeli strona jest reprezentowana przez takiego przedstawiciela bądź zastępowana przez pełnomocnika. **Elementem zbędnym**

apelacji jest wskazanie, że strona prowadzi działalność gospodarczą bądź że występujący w sprawie współuczestnicy są współnikami spółki cywilnej. Informacje te nie służą do oznaczenia strony, natomiast powinny zostać zawarte w uzasadnieniu żądania zgłoszonego w piśmie procesowym.

3. OZNACZENIE PISMA PROCESOWEGO

Kolejnym wymaganiem apelacji jest oznaczenie rodzaju pisma procesowego (art. 126 § 1 pkt 3).

3.1. ZASADA

Zgodnie z art. 130 § 1 zdanie drugie mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania pismu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym. Powyższa zasada zachowuje aktualność wtedy, gdy błędne określenie pisma procesowego nie ma rzeczywiście wpływu na możliwość nadania pismu biegu, np. nie powoduje, że środek zaskarżenia zostaje wniesiony do niewłaściwego sądu, nie narusza terminu ustawowego do jego wniesienia.

W przypadku apelacji oznaczenie rodzaju pisma powinno ograniczać się do wskazania nazwy środka zaskarżenia. Wszelkie inne elementy, typu oznaczenie zaskarżonego wyroku, wskazanie podmiotu wnoszącego apelację, są w tym miejscu zbędne. Powinny się one znaleźć we wstępie osno- wy apelacji.

3.2. WYJĄTEK

Na tle środków zaskarżenia przysługujących do Sądu Najwyższego sąd ten przyjmuje, że specyfika środków odwoławczych w postępowaniu kassacyjnym oraz obowiązujący w nim przymus adwokacko-radcowski wyłączają możliwość nadawania im przez sąd innego charakteru niż określony przez adwokata bądź radcę prawnego nawet wówczas, gdy określenie to jest oczywiście błędne. Niekiedy pogląd taki niesłusznie wyrażany jest także w przypadku środków zaskarżenia wnoszonych przed sądami powszechnymi.

ORZECZNICTWO

O charakterze pisma procesowego jako środka zaskarżenia wyroku pierwszoinstancyjnego rozstrzyga treść pisma, a nie jego nazwa.

**Postanowienie SN z 27.02.1997 r., I PKN 40/96,
OSNP 1998/1, poz. 14, LEX nr 30980**

Przepis art. 130 § 1 zdanie drugie k.p.c. nie znajduje zastosowania w sytuacji, gdy adwokat (radca prawny) obleka wnoszony środek odwoławczy w formę zażalenia lub innego środka prawnego, zamiast nadać mu kształt i znamiona kasacji [obecnie skarga kasacyjna – przyp. M.M.] (art. 393 [obecnie art. 394¹ – przyp. M.M.] k.p.c.). Mamy bowiem wtedy do czynienia nie z mylnym oznaczeniem pisma procesowego, lecz z dokonaniem innej czynności procesowej.

Postanowienie SN z 9.03.2000 r., V CZ 28/00, LEX nr 52425

Mylne oznaczenie rodzaju pisma procesowego nie stanowi przeszkody do nadania biegu procesowego tylko wówczas, gdy dopuszczalne jest rozpoznanie go w trybie właściwym (art. 130 § 1 zdanie drugie k.p.c.).

**Postanowienie SN z 5.02.1998 r., I PZ 71/97,
OSNP 1999/4, poz. 133, LEX nr 35028**

Specyfika środków odwoławczych w postępowaniu kasacyjnym oraz obowiązujący w nim przymus adwokacki wyłączają możliwość nadawania im przez sąd innego charakteru niż określony przez adwokata nawet wówczas, gdy określenie to jest oczywiście błędne.

Postanowienie SN z 19.12.2001 r., IV CZ 197/01, LEX nr 53104

4. OZNACZENIE WARTOŚCI PRZEDMIOTU ZASKARŻENIA

4.1. OBOWIĄZEK OZNACZENIA WARTOŚCI PRZEDMIOTU ZASKARŻENIA

4.1.1. ZASADA

W art. 368 § 2 zawarto wymaganie oznaczenia w apelacji w sprawach o prawa majątkowe wartości przedmiotu zaskarżenia. **Do oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia w apelacji nie znajduje zastosowania art. 126¹ § 1.** Wartość ta może być oznaczona na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie jedynie wtedy, gdy powód rozszerzył powództwo lub sąd orzekł ponad żądanie. Po uchyleniu § 2 art. 321 sąd nie ma prawa orzekać ponad żądanie powoda. Nawet w sprawach z zakresu prawa pracy przewodniczący ma jedynie obowiązek pouczyć pracownika o roszczeniach wynikających z przytoczonych przez niego faktów (art. 477 zdanie drugie). Sąd może również z urzędu uwzględnić inne roszczenie alternatywne, jeżeli to, które zostało wybrane przez pracownika, okaże się nieuzasadnione (art. 477¹). Nie jest to jednak sytuacja orzekania ponad żądanie. Mimo to w art. 368 § 2 pozostawiono zapis o możliwości określenia wartości przedmiotu zaskarżenia na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu, gdy sąd orzekł ponad żądanie, gdyż to, że sąd nie ma obecnie takich uprawnień, nie oznacza, iż na skutek uchybienia sądu żądanie powoda nie zostanie przekroczone.

4.1.2. WYJĄTEK 1

W art. 368 § 2 znajduje się odesłanie do regulacji m.in. art. 19 § 1. Oznacza to, że w apelacji nie jest konieczne wskazanie wartości przedmiotu zaskarżenia, jeśli zakresem zaskarżenia objęta jest oznaczona kwota pieniężna. Wartość przedmiotu zaskarżenia jest wówczas oznaczona przez zakres zaskarżenia i **nie zachodzi konieczność jej zaokrąglenia stosownie do art. 126¹ § 3**, zgodnie z którym wartość przedmiotu sporu lub zaskarżenia podaje się w złotych, zaokrąglając w górę do pełnego złotego. Jeśli zatem skarżący w ogóle nie ma obowiązku podania wartości przedmiotu zaskarżenia, ponieważ stanowi ją podana kwota pieniężna (art. 19 § 1),

to niedopuszczalne jest jej zaokrąglenie. Zaokrągleniu do pełnego złote-
go w górę podlega wówczas jedynie stosunkowa opłata sądowa obliczona
od kwoty pieniężnej stanowiącej przedmiot zaskarżenia (art. 21 u.k.s.c.).

KWESTIE PRAKTYCZNE

Powyższe reguły wyłączające obowiązek osobnego oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia dotyczą tylko tych sytuacji, w których zakres zaskarżenia dotyczy oznaczonej kwoty pieniężnej. Nie obejmują one sytuacji, gdy zakresem zaskarżenia objęte jest wprawdzie roszczenie pieniężne, ale nie zostało ono wyrażone w konkretnej kwocie, co najczęściej dotyczy odsetek, które dopiero na etapie postępowania apelacyjnego dochodzone są z pominięciem roszczenia głównego, od którego zostały naliczone.

Zob. → przykład nr 3, Suplement, s. VII

4.1.3. WYJĄTEK 2

Przepisem regulującym obowiązek określenia wartości przedmiotu zaskarżenia w apelacji jest **art. 368 § 2, jako przepis szczególny w stosunku do art. 126¹ § 1**. Pierwszy z powołanych przepisów nakazuje oznaczyć wartość przedmiotu zaskarżenia w każdej sprawie o prawa majątkowe, niezależnie od tego, czy od tej wartości zależy wysokość opłaty bądź dopuszczalność środka odwoławczego, w odróżnieniu od art. 126¹ § 1. Oznacza to, że w przypadku gdy wskazanie wartości przedmiotu zaskarżenia w apelacji nie byłoby konieczne w świetle art. 126¹, ale obowiązek ten wynika z art. 368 § 2 jako przepisu szczególnego, **zaniechanie tego obowiązku stanowi brak formalny pisma procesowego**. Brak ten nie prowadzi jednak do zwrotu pisma bądź odrzucenia środka zaskarżenia, jeżeli mimo to sprawie można nadać dalszy bieg, tzn. gdy od wartości przedmiotu sporu bądź zaskarżenia nie jest uzależniona wysokość opłaty (ani innych kosztów, np. wynagrodzenia pełnomocnika), właściwość sądu czy dopuszczalność środka odwoławczego. Wniosek taki wynika z brzmienia art. 130 § 1, który odpowiednio stosowany jest również w postępowaniu apelacyjnym. Przepis ten do kategorii braku formalnego skutkującego zwrotem pisma (odrzucającem środek zaskarżenia) zalicza tylko taki brak formalny, który uniemożliwia nadanie sprawie dalszego biegu.

KWESTIE PRAKTYCZNE

W praktyce istnieją sytuacje, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia ma wpływ na tok sprawy dopiero na etapie wniesienia apelacji. Sytuacja taka ma miejsce np. w sprawach o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie nieistnienia uchwał o charakterze majątkowym organów osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych posiadających zdolność prawną. W sprawach tych właściwy rzeczowo jest sąd okręgowy, bez względu na wartość przedmiotu sporu (art. 17 pkt 4² k.p.c.), a opłata sądowa od pozwu określona została w wysokości stałej (art. 27 pkt 8–9 oraz art. 29 pkt 3–5 u.k.s.c.). Niemniej jednak skarga kasacyjna w tego typu sprawach dopuszczalna jest w zależności od wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 398²). Brak oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia uniemożliwia w tym przypadku nadanie apelacji prawidłowego biegu, chociażby przez **brak możliwości pouczenia strony występującej bez profesjonalnego pełnomocnika o prawie do wniesienia skargi kasacyjnej**. W takiej sytuacji obowiązek wskazania wartości przedmiotu sporu powstaje jednak już w chwili wniesienia pozwu (wniosku), chociaż w tym momencie jeszcze niczemu ona nie służy. Pozwala natomiast na etapie postępowania apelacyjnego na poddanie kontroli wskazywanej wartości przedmiotu zaskarżenia przez porównanie jej do wartości przedmiotu sporu i w ten sposób na ustalenie, czy w sprawie przysługuje skarga kasacyjna. Kontrola ta bowiem w dużej mierze uzależniona jest od stabilizacji wartości przedmiotu sporu, o jakiej mowa w art. 26. Dlatego istotne jest, aby już na etapie wniesienia pozwu określono wartość przedmiotu sporu, która mogłaby być poddana weryfikacji przez sąd oraz stronę przeciwną pod kątem jej zgodności z rzeczywistą wartością przedmiotu sprawy (np. wysokością spornych opłat eksploatacyjnych, wartością prowadzonej przez spółdzielnię czy wspólnotę budowy). Na etapie apelacji taka kontrola będzie utrudniona lub wręcz niemożliwa, gdyż badanie wartości przedmiotu zaskarżenia może odnosić się tylko do wartości przedmiotu sporu (zob. pkt 4.2 poniżej). Zajęcie przeciwnego stanowiska uniemożliwiłoby pozwanemu spowodowanie kontroli wartości przedmiotu sporu, co może nastąpić jedynie do czasu wdania się w spór przez pozwanego.

4.2. SPRAWDZENIE WARTOŚCI PRZEDMIOTU ZASKARŻENIA

Kontrola wartości przedmiotu zaskarżenia wskazanej w apelacji dokonywana jest z **urzędu na każdym dalszym etapie postępowania**. Może ją przeprowadzić zarówno sąd pierwszej instancji w postępowaniu międzyinstancyjnym, jak i sąd drugiej instancji oraz Sąd Najwyższy po wniesieniu skargi kasacyjnej. Wynika to z brzmienia art. 368 § 2, który odsyła do odpowiedniego stosowania jedynie art. 25 § 1. Natomiast ograniczenie badania wartości przedmiotu sporu z urzędu do momentu doręczenia odpisu pisma przewidziane zostało w art. 25 § 2. Brak ograniczenia czasowego badania wartości przedmiotu zaskarżenia nie oznacza, że kontrola tej wartości może ingerować w prawidłowość oznaczenia wartości przedmiotu sporu. Stosownie do art. 26 po ustaleniu, w myśl art. 25, wartości przedmiotu sporu nie podlega ona ponownemu badaniu w dalszym toku postępowania. Ten sam skutek następuje po doręczeniu odpisu pozwu i niekwestionowaniu wartości przedmiotu sporu do tego momentu przez sąd oraz niezgłoszeniu przez pozwanego stosownego zarzutu. Badanie wartości przedmiotu zaskarżenia może odbywać się **tylko** w płaszczyźnie określonej w art. 368 § 2. Ogranicza się ono do kontroli, czy wartość przedmiotu zaskarżenia nie przekracza niezgodnie z prawem wartości przedmiotu sporu, jak również tego, czy została oznaczona według reguł określonych w art. 19–24. Nawet jeśli przed sądem pierwszej instancji wartość przedmiotu sporu została określona błędnie (bądź w wyniku procedury sprawdzenia, bądź na skutek niezastosowania tej procedury), norma art. 26, do którego brak jest odesłania w art. 368 § 2, skutecznie uniemożliwia na etapie wniesienia apelacji możliwość weryfikacji wartości przedmiotu sporu.

ORZECZNICTWO

Jeżeli sąd drugiej instancji oddalił lub uwzględnił powództwo także w części niedopuszczalnego w postępowaniu apelacyjnym rozszerzenia żądania pozwu, to wartość tej zmiany może stać się przedmiotem zaskarżenia skargą kasacyjną.

Postanowienie SN z 9.03.2006 r., I CZ 10/06,
Biul. SN 2006/8, s. 12, LEX nr 187008